

Bianca PURICE

TIPOGRAFIA „A. MUREȘIANU”

Istoria tiparului își are începuturile în jurul anilor 1444-1445, când Johannes Gutenberg, meșteșugar originar din Mainz, rezolva problema tipografilor de la acea vreme prin inventarea caracterelor mobile, fiecare reprezentând câte o literă sau un semn grafic. Așa se putea face corectura erorilor fără a mai fi nevoie de refacerea întregii tipărituri.

Peste câteva decenii, noua invenție avea să fie cunoscută și de țările române, întrucât la 1508 apare tipografia de la Târgoviște, acolo unde ieromonahul Macarie tipărea prima carte în limba slavonă (*Liturghier*). Prin anul 1528 a început să funcționeze o tipografie la Sibiu, sub conducerea lui Filip Moldoveanu, iar 11 ani mai târziu, în 1539, apărea și prima tipografie la Brașov.

Acest eveniment a fost posibil și datorită importanței orașului ca centru economic și cultural, fiind legat în primul rând de numele umanistului Johannes Honterus (1498-1549). Prin publicarea cărții *Reforma bisericii brașovene și din toată Țara Bârsei*, Honterus este socotit reformatorul și întemeietorul Bisericii protestante în Ardeal, în condițiile în care mai toată Europa era cuprinsă de ideile reformei religioase inițiate de Martin Luther în Germania, începând cu anul 1517. După moartea lui Johannes Honterus, activitatea editorial-tipografică este continuată de Valentin Wagner (c. 1510-1557), care îndeplinea și funcția de preot al orașului.

Geneza tiparului în limba română la Brașov este datorată diaconului Coresi, a cărui activitate s-a desfășurat în Șcheii Brașovului între anii 1556 și 1583. La fel ca Honterus, Coresi a încercat să aplice ideile reformei religioase, în sensul că a fost adeptul tipăriturilor în limba poporului. Bine-cunoscute sunt *Micul Octoih Brașovean* (1556), *Psaltirea* (1570), *Evangelhia cu învățătură* (1581) etc.

Către sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea, activitatea tipografică din spațiul românesc a cunoscut o perioadă de stagnare, perioadă care a caracterizat și istoria Transilvaniei. Începând cu anul 1636, tipografia honteriană și-a reluat activitatea cu unele lucrări în limba germană și latină, sub conducerea noului deținător, Michael Hermann (1602-1660). Ulterior, tipografia s-a aflat în posesia mai multor proprietari pentru ca, la 1834, să fie cumpărată de tânărul tipograf Johann Gött (1810-1888).

Născut la data de 10 decembrie 1810, la Wehrheim (la vreo 25 km nord-vest de Frankfurt am Main)¹, învață meseria de tipograf în acest din urmă oraș, pentru ca, înainte de împlinirea vârstei de 20 de ani, să plece în „obișnuita călătorie de calfă, pentru a-și perfecționa cunoștințele profesionale”². Astfel, poposește în orașe precum: Berlin, Breslau, Viena, Trieste, Pesta, Sibiu, București și, în cele din urmă, la Brașov. În anul 1832 se angajează în tipografia Schobel, succesoarea tipografiei lui Honterus³, ce-și avea sediul pe strada Vămii nr. 10. Un an mai târziu, în 1833, editează lucrările pentru prima dată cu mențiunea „cu literele lui Johann Gött”⁴, iar la 10 ianuarie 1834 cumpără tipografia pentru suma de 3333 taleri. La doar câteva zile după cumpărarea tipografiei, Johann Gött cere Magistratului orașului⁵ aprobarea publicării unui ziar săptămânal, cerere ce va fi acceptată de Guvernul Transilvaniei la 30 decembrie 1834 (cu sosire la Brașov pe 2 februarie 1835). Condiția apariției acestui săptămânal era ca textele să fie prezentate în prealabil Comisiei filiale de cenzurare a cărților din Brașov, iar câte un exemplar să fie trimis Cancelariei Aulice Transilvane de la Viena.

În tipografia lui Gött au apărut, între anii 1836 și 1838, primele ziare germane și maghiare locale: „Siebenbürger Wochenblatt” (24 mai 1837-22 martie 1849)⁶ și „Erdelyi Hirlap” (1 decembrie 1837-26 decembrie 1839)⁷. Totodată, aici se tipăresc periodicele românești: „Foaia Duminecii”

¹ Gernot Nussbächer, *Tipografii brașovene Johann Gött (1810-1888)*, în „Țara Bârsei”, Brașov, anul IV (XV), 2005, serie nouă, nr. 4, p. 9.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ D.J.A.N. Brașov, Fond Primăria Brașov, *Actele Magistratului Brașov*, anul 1834, nr. 213.

⁶ Hermann Tontsch, *Die Honteruspresse in 400 Jahren*, Brașov, 1933.

⁷ Vasile Oltean, Măriuca Radu, Elisabeta Marin, Gernot Nussbächer, *Brașov – monografie comercială*, Brașov, 2004.

(2 ianuarie-25 decembrie 1837)⁸, „Foaia literară” (1-24 ianuarie 1838), precum și primul ziar politic al românilor din Transilvania, „Gazeta de Transilvania” (12 martie 1838), cu suplimentul literar „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (12 iulie 1838)⁹.

Legată de numele familiei Mureșenilor este apariția „Gazetei de Transilvania” ziarul cel mai longeviv și cu rolul cel mai important în mișcarea națională a românilor din această provincie.

Primele încercări de a scoate un ziar românesc din inițiativa unor învățați și cărturari ardeleni datează din anul 1789, însă taxele ce trebuiau plătite în acest sens au zădărnicit apariția primului număr ce era pregătit să apară cu titlul de „Foaie românească pentru popor”.

Acțiunea va avea câștig de cauză la Brașov, unde negustorimea era susținătoare a ideilor de afirmare cultural-politică și socială a românilor. Se primește un impuls puternic și datorită vizitei efectuate de Timotei Cipariu și George Barițiu în 16-18 iulie 1836, când printre subiectele discutate a fost și proiectul „de a înființa o foaie literară la Brașov”.

După mai multe încercări nereușite apărea, la 12 martie 1838, „Gazeta de Transilvania”, avându-l ca editor și tipograf pe Johann Gött, iar ca redactor pe George Barițiu. Printre redactorii „Gazetei” se vor număra de la început Iacob Mureșianu, profesor la Gimnaziul Romano-Catolic din Cetatea Brașovului, și Andrei Mureșanu, colaborator constant la suplimentul literar „Foaie pentru minte, inimă și literatură”.

Conform autorizației emise de Cancelaria Aulică de la Viena, ziarul trebuia să cuprindă doar traduceri în limba română ale celorlalte foi apărute în tipografia lui Johann Gött. Cu toate acestea, ziarul va apărea fără respectarea condiției traducerii ziarului german, motiv pentru care va fi mereu în atenția cenzurii.¹⁰ Astfel, în vara lui 1839, George Barițiu și Iacob Mureșianu vor călători la Viena pentru a obține „întărirea” autorizației cu o nouă aprobare a Cancelariei Aulice, ca să asigure astfel continuitatea publicației ce avea să ajungă ziarul cu cea mai lungă viață din istoria presei românești.¹¹

În anul 1850, în urma anulării autorizării funcționării ziarului din motive politice, redactarea este preluată de Iacob Mureșianu, care schimbă și denumirea publicației în „Gazeta Transilvaniei”.¹² La 25 decembrie 1877 „Gazeta” își informa cititorii că, odată cu începutul anului 1878, ziarul urmează să aibă un nou director și redactor în persoana lui Aurel Mureșianu (1847-1909), fiul lui Iacob Mureșianu. Sub conducerea sa, la 4 aprilie 1884, „Gazeta Transilvaniei” devine primul cotidian românesc din Transilvania, iar din anul 1888 ea va fi tipărită în cadrul tipografiei „A. Mureșianu”.

După moartea lui Aurel Mureșianu în 1909, soția sa, Elena, va conduce „Gazeta” cu ajutorul redactorilor Silvestru Moldovan, Victor Branisce, Alexandru Bogdan, Andrei Bârseanu și Sextil Pușcariu până în decembrie 1911. Până la 1948, când ziarul este interzis de comuniști, „Gazeta” a străbătut în continuare viața istorică a țării, receptând fiecare eveniment și luând atitudine fermă atât în privința actului de la 1918, cât și asupra Dictatului de la Viena din august 1940.

După lungi decenii de „Drum Nou”, „Gazeta de Transilvania” reappare în zilele fierbinți ale lui decembrie 1989, sub numele consacrat de istorie.

Apariția și răspândirea ideilor iluministe prin intermediul presei și afirmarea naționalismului au declanșat o adevărată „revoluție tipografică”¹³ la Brașov în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, între anii 1851 și 1882 a funcționat cea de-a doua tipografie brașoveană, „Römer și Kammer”, cu sediul în



⁸ Daniel Nazare, *Publicații periodice românești brașovene (1837-1990)*, Brașov, 1998.

⁹ Daniel Nazare, *op. cit.*

¹⁰ Mircea Gherman, *Geneza „Gazetei de Transilvania”*, în „Cumidava”, Brașov, 1997, XXI.

¹¹ Mircea Gherman, *Date și fapte privind activitatea lui Iacob Mureșianu la „Gazeta de Transilvania” (1838-1877)*, în vol. „130 de ani de la apariția Gazetei de Transilvania”, Brașov, 1969.

¹² Gh. Bariț, *Din trecutul Gazetei, 1838-1850*, în „Gazeta Transilvaniei”, număr jubiliar 1888; Mircea Gherman, *Renașterea „Gazetei”; perioada absolutistă; Unirea Principatelor*, în „Cumidava”, Brașov, 1997, XXI.

¹³ Măriuca Radu, Angela Repanovici, *O istorie a tiparului și a tipăriților*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2002.

strada Sf. Ioan și întreținută din punct de vedere financiar de români. În deceniul 9 al secolului al XIX-lea vor apărea la Brașov alte trei tipografii românești: cea a lui Theochari Alexi (1881), cu sediul în strada Hirscher, a lui Aurel Mureșianu (1888) și cea a fraților Ciurcu.

Așa cum am amintit mai sus, la finele anului 1887 era anunțată, în paginile „Gazetei Transilvaniei”, apariția tipografiei „A. Mureșianu”.

Inițiativa înființării unei tipografii românești la Brașov a fost mai veche și aparținuse unui alt membru al familiei Mureșianu, Iacob. În anul 1862 el cerea Guvernatorului Transilvaniei acordarea dreptului de concesiune pentru înființarea unei tipografii. În acest sens erau oferite 7 argumente:



1. Existența unui spațiu pentru tipografie, aflat în proprietatea familiei Mureșianu, în cartierul Blumăna.

2. Existența cadrului legislativ care permitea înființarea de tipografii (Legea Industriilor din anul 1859).

3. Necesitatea angajării de personal calificat.

4. Nevoia de tipografii numeroase într-un oraș cu mulți locuitori și afaceri prospere.

5. Comparativ cu Brașovul, Sibiu are mai multe tipografii.

6. Importanța contribuțiilor proprietarului tipografiei la bugetul de stat (impozite, salarii, materii prime etc.)

7. Asigurarea că apariția acestei noi instituții nu va afecta „securitatea, pacea și ordinea publică”.¹⁴

Deși argumentele prezentate de Iacob Mureșianu pot părea astăzi convingătoare, autoritățile statului austriac vor refuza solicitarea, activitatea politică a ziaristului brașovean fiind considerată și mai periculoasă pentru stat dacă acesta ar fi avut o tipografie proprie. În articolele publicate în „Gazeta”, Mureșianu a susținut drepturile politice ale românilor și a contribuit la popularizarea în Transilvania a principalelor evenimente de peste Carpați: Unirea din 1859, reformele lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), Războiul de Independență (1877-1878) etc.

Lupta pentru înființarea unei tipografii românești la Brașov este câștigată în anul 1888 de Aurel Mureșianu (1847-1909), cel care, prin întreaga sa activitate, va veni în sprijinul învățământului românesc și mai ales în susținerea ideii naționale a românilor transilvăneni.

Se păstrează și astăzi documentele prin care Aurel Mureșianu cerea, la 30 decembrie 1887, Magistratului orașului Brașov dreptul de înființare a unei tipografii.¹⁵

Tipografia, alături de librărie, își avea sediul pe Șirul Inului nr. 22 (astăzi Muzeul „Casa Mureșenilor”), la parter, apoi în încăperile din fața de la etaj.¹⁶

Mașina de tipărit a fost adusă de la Viena¹⁷, iar hârtia provenea din diverse centre, precum Pesta, Viena sau Brașov.

În afară de mașinist, pe nume Schiller¹⁸, lucrătorii tipografi erau în majoritate din Șcheii Brașovului: Nicolae Furnică, Olteanu, Urzică, Nicolae Spudercă (locuiau pe Strada Curcanilor), Gârneț, Frigător, Grădinaru (locuiau pe Strada Comuna din Paris), Ion Neamțu (Strada Pe Tocile), Danciu Maria – lucrător la mașina mare (Strada Cacova de Mijloc), Constantin Pop – conducător tehnic¹⁹, Dumitru Sfetea – zețar, Zernoveanu – zețar. Toate sunt nume care au devenit cunoscute în Brașov, datorită meseriei lor, creându-se astfel și o școală tipografică românească, care avea să pregătească ucenici și lucrători pentru atelierele tipografice din toată Transilvania.

De-a lungul existenței sale, pe lângă „Gazeta”, tipografia „A. Mureșianu” a editat diverse publicații, precum: „opuri și broșuri, statute, foi periodice, imprimate artistice, tabele, etichete, liste

¹⁴ Muzeul „Casa Mureșenilor”, Arhiva Mureșenilor, Dosar nr. 6, doc. nr. 7594.

¹⁵ D.J.A.N. Brașov, Fond Primăria Brașov, *Actele Magistratului Brașov*, Dosar II 1887/2, file 1104-1107, număr de înregistrare 14623.

¹⁶ Muzeul „Casa Mureșenilor”, Arhiva Mureșenilor, Dosar nr. 561/4, doc. nr. 14960.

¹⁷ Muzeul „Casa Mureșenilor”, Arhiva Mureșenilor, Dosar nr. 6, doc. nr. 7073.

¹⁸ Ioan Georgescu, *Aurel Mureșianu*, Biblioteca Ziaristică, 1938.

¹⁹ Muzeul „Casa Mureșenilor”, Arhiva Mureșenilor, Dosar nr. 577/15, doc. nr. 8221.

cu prețuri, programe elegante, bilete de logodnă și de nuntă” etc.²⁰, care aveau drept scop nu numai ridicarea nivelului cultural, ci și satisfacerea unor cereri ale pieței vremii.

O contribuție importantă la administrarea „Gazetei” și a tipografiei familiei a avut-o Elena Mureșianu, după moartea soțului său, Aurel, în anul 1909. Numeroase sunt scrisorile în care Elena cere sprijinul fiului său, Aurel A. Mureșianu, în condițiile în care îi lipseau resursele financiare pentru buna administrare a tipografiei.



În 1934, tipografia a ajuns într-o situație financiară deficitară și a fost oferită spre vânzare Asociației ASTRA Brașov. Astfel, în ședințele Consiliului Județean Brașov din 7 noiembrie, 29 noiembrie și 10 decembrie 1934, s-a hotărât acceptarea ofertei: tipografia a fost cumpărată cu prețul de 416.000 lei, iar conducător al ei a devenit Ioan Colan.²¹

Așa avea să se încheie un capitol din istoria unei tipografii românești, însă tot așa avea să se scrie un alt capitol din viața aceleiași tipografii, dar sub un alt nume: Tipografia Astra.

Secolul al XX-lea va deschide seria instrumentelor moderne, în primul rând al celor electronice în ceea ce privește activitatea tipografică, impunându-se astfel computerul și Internetul ca mijloace mult mai practice în transmiterea și globalizarea informației.

Abstract

In order for us to complete Muresianus' family image, we thought of bringing into your attention the printing house which that prestigious family owned.

It is well known that in 1838, after many attempts, Iacob Muresianu, together with his friend George Baritiu, published in Brasov the first political newspaper for the Romanians from Transylvania „The Gazette of Transylvania”. It was to be one of the Romanian nation's greatest accomplishment, considering the Austrian domination over Transylvania under which the Romanians' rights were very limited. The newspaper addressed to all Romanians, trying to become a school for all of them „... rising the humbled and backwarded cultural citizens and at the same time gratifying the most demanding citizens, determining them to love and honour their nation”.

The foundation of this newspaper was a joy for the Romanians from Moldavia and Wallachia as well, especially after „The Literary Dacia” was suspended. Between 1838 and 1884 „The Gazette of Transylvania” (from 1850 it changed its name into „The Transylvania's Gazette”) appeared in Gött's printing house, then at Teochari Alexi's printing house and from 1888 the newspaper was published in the Muresianus' family house (which today shelters the museum).

The founding of a Romanian printing house represented the succesful accomplishment of an older endeavour attempted in 1862 by Iacob Muresianu and made a reality by Aurel Muresianu, Iacob's son.

The necessity of its foundation was determined, among others, by the fact that from 1884 the newspaper „The Transylvania's Gazette” became a daily one. The printing house functioned in the family's building, in the Flax Fair Street (at no 30 – today, 25 Town Hall Square, where the Muresianus' Museum is today), having as employees workers from Scheii Brasovului.

There were also published various brochures, books, etc., in a great number of copies to satisfy the cultural demandings.

In 1934 the printing house reached a difficult financial situation and was put for sale to the ASTRA Association of Brasov (under Ioan Colan's direction).

²⁰ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, anul LI, nr. 15, 22 ianuarie 1888.

²¹ Ion Colan, *Tipografia Mureșenilor. Raport General după zece ani, 1926-1936*, Tipografia „Astra” Brașov, 1938.